

Ключевые слова: национальное воспитание, национальная система воспитания, патриотизм, национальное сознание, семейное воспитание.

Scientific studies clearly show that the child should be under constant nurturing influence of material and spiritual culture of its people. First, it is necessary to disclose the natural inclinations of the child and its abilities, identify its features..

The aim of the article is to reveal the essence of national education and share the experience of national education of preschool children by means of Ethnology.

The national education system, generated by a historical process created by the people, concentrating on family values, ideas, attitudes, beliefs, traditions, customs, educational institutions and cultural centers that focus on the organization of life of the younger generation, its education in the spirit of natural-historical development of material and spiritual culture of the nation. The system of education is based on the principles of family upbringing, public pedagogy, scientific and pedagogical thought that are absorbed in the heritage of the national educational wisdom, the achievements of world culture.

The national system of education should be aimed at deepening and reproducing of the emotional and aesthetic, artistic, creative and intellectual component of the native people, to create conditions for the development and flourishing of the natural instincts and talents of every citizen of the country, the formation of spiritual potential of the highest values of the nation and the state.

The main purpose of national education at the present stage is to transfer to the younger generation of social experience, wealth of spiritual culture of the people, its national mentality, identity and worldview based on the formation of personality traits of the citizen of Ukraine, development of individual abilities and talents.

As stated above, in modern conditions the problem of implementation and introduction of national education in Ukraine is a necessary task for society as a whole. We can say that a country that does not have its original and unique system of education, the national idea has no historical future.

The essence and peculiarities of the concept "national education" have been highlighted, the implementation of the basic tasks, principles, forms and methods of education in the national education system in a number of major priority directions of national education development have been examined.

Key words: national education, national system of education, patriotism, national consciousness, family education.

УДК 378.016: 37.013

Швардак Маріанна Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

АКАДЕМІЧНА ЛЕКЦІЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

У статті окреслено особливості сучасної академічної лекції в системі професійної підготовки фахівця, розкрито ретроспективу даної форми організації навчання у вищій школі, подано класифікацію та загальну характеристику найбільш поширених нетрадиційних видів лекції, визначено їх доцільність та результативність під час застосування в освітньому процесі ВНЗ.

Ключові слова: академічна лекція, лектор, вища школа, професійна підготовка, нетрадиційні види.

Постановка проблеми. Відомий російський письменник Антон Чехов, пригадуючи лекції свого викладача, професора Г. А. Захар'їна, писав: «Вийшли лекції Захар'їна. Я купив і прочитав... Але, на жаль, є лібрето, але немає опери, немає тієї музики, яку я слухав, коли був студентом. Є лібрето, але нема опери, музики». Так яскраво письменник визначив значимість провідної форми організації навчання у вищій школі – академічної лекції. Однак, сьогодні науковці дедалі частіше вказують на певну неефективність цієї форми навчання. Тож є нагальна необхідність з'ясувати, що сталося з лекцією в умовах сьогодення і яких видозмін вона потребує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми викладання лекцій у вищих навчальних закладах досліджені багатьма сучасними вченими, серед яких Л. Г. Кайдалова, О. В. Михайличенко, Л. Ф. Панченко, О. О. Тележкіна, В. П. Черних та ін.

Мета статті – з'ясувати особливості сучасної

академічної лекції та визначити модернізовані її види.

Результати дослідження. У процесі дослідження нами з'ясовано, що лекція з'явилася ще у Стародавній Греції, набула розвитку в епоху Середньовіччя, коли до освіти почали залучати широкі верстви населення. Відомо, що джерел інформації, тобто книг, було на той час обмаль і педагог, який мав доступ до літератури, систематизував інформацію у вигляді писаних текстів і на заняттях читав та диктував цей матеріал студентам. Тобто реалізувалася пряма і буквальна функція лекції – читання і диктування. Адже відомо, що лекція з латинського перекладається як читання. Тобто лекція перебувала на докнижній стадії розвитку.

У XV столітті Йоган Гутенберг здійснив винахід друкарства – книги почали друкувати і вони стали доступними. Пряма функція лекції, тобто читання, відійшла на другий план. Лектор уже пояснював систематизовану інформацію і задиктовував основні положення лекції. Це книжний етап розвитку лекції [2,

с.18].

У XXI столітті студенти мають широкі можливості по-новому здійснювати обробку інформації завдяки наявним комп'ютерним технологіям, сучасним гаджетам. Сьогодні студент при бажанні за лічені хвилини знайде необхідну йому інформацію, використовуючи ресурси глобальної мережі Інтернет, в тому числі і дієве вже на сьогодні Віртуальне навчальне середовище Мукачівського державного університету. Тобто інформація перестала бути дефіцитом. Так лекція вступила в наступну стадію розвитку – посткнижну [2, с.17-18].

Відповідно, за таких умов лекція неминуче має зазнати змін.

Вільний доступ до навчальної інформації не дозволяє лекторам ВНЗ повсюдно використовувати прийоми Середньовіччя, тобто читати і диктувати; не дозволяє повною мірою використовувати і модель попередніх століть – подачу викладачем навчальної інформації, її конспектування, репродуктивне відтворення на семінарських заняттях.

Тобто, назріли об'єктивні причини для організації нової форми лекції, при якій важлива традиційна функція – потреба у конспектуванні відходить на другий план. Стає очевидним, що конспектування перешкоджає сприйняттю інформації, оскільки якісно виконувати дві роботи одночасно – неможливо. Доречно згадати у цьому плані Віктора Шаталова, під час пояснення матеріалу його учні не писали. У багатьох зарубіжних ВНЗ студент отримує готові тексти лекції і користується ними на занятті. Вивільнений час від конспектування – витрачає на осмислення навчального матеріалу.

Тож, яка вона, сучасна лекція? В умовах сьогодення ми по-новому трактуємо поняття «лекція». Вона є активною, а не пасивною формою навчання, в якій студент, відповідно, є активним учасником освітнього процесу, критично і творчо сприймає великий обсяг інформації, не обмежуючись механічним конспектуванням її змісту [4, с.5].

У процесі аналізу науково-педагогічної літератури, ми дійшли висновку, сучасна лекція у вищому навчальному закладі – це не тільки засіб повідомлення лектором наукової та навчальної інформації, а й процес посилення мотивації навчання, активізації розумової діяльності, організація самостійної роботи студентів, спонукання до постійного оновлення та вдосконалення набутого досвіду [1, с.484].

Відповідно до вищесказаного, і для уникнення подібних ситуацій постає потреба у реалізації нетрадиційних видів лекції, які дадуть можливість активізувати та інтенсифікувати діяльність студентів на лекції.

Тож розглянемо найпоширеніші види нетрадиційних лекцій.

Проблемна лекція належить до активних форм навчання. На відміну від інформаційної лекції, на якій студенти отримують готову інформацію, яку необхідно запам'ятати, на проблемній лекції нове подається як невідоме, яке необхідно «відкрити». Викладач, створивши проблемну ситуацію, спонукає студентів до пошуків її розв'язання, крок за кроком підводячи до цілі.

В умові створеної проблемної ситуації є суперечності, які потрібно знайти і розв'язати.

Такий вид лекцій включає два етапи: 1) мозкову атаку; 2) селекцію ідей. Мозкова атака передбачає генерацію ідей без критики, колективне розв'язання проблеми. На дошці записуються всі запропоновані ідеї. Після цього викладач разом із студентами обговорює критерії їх відбору. Ретельно опрацьовується кожна ідея, кожен варіант розв'язання проблеми, обґрунтовується прийняття чи відкидання ідеї.

Ефективність засвоєння інформації, здобутої шляхом мозкової атаки, значно вища, ніж тоді, коли її подає викладач у готовому вигляді. Матеріал, здобутий таким шляхом, не тільки ефективно засвоюється, а й тривалий час зберігається в пам'яті [3].

Інтерактивна лекція дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю студентів на основі використання сучасних інтерактивних технологій. На відміну від традиційної, інтерактивна лекція зводить до мінімуму монолог викладача, а надає перевагу діалогу лектора і студентів, під час якого студенти поступово набувають необхідних знань. Інтерактивна лекція має не суто інформаційний характер, а здебільшого проблемний і пошуковий. При цьому змінюється роль викладача: він не тільки викладає матеріал, але створює систему нової інформації і знань студентів шляхом активізації самостійної роботи студентів. Лектор ставить проблему перед студентами і особисто допомагає їм самостійно працювати в напрямку її розв'язання, консультує в поетапному пошуку рішення.

Перевагами інтерактивної лекції є можливість опрацювання великого масиву інформації, налагодження оперативного зворотного зв'язку зі студентами, інтенсифікації педагогічної праці, мобілізація мислення, знань та умінь студента, реалізація інтерактивних методів навчання, досягнення високих результатів навчальної діяльності [5, с.28].

Лекція-провокація. Розроблена для розвитку у студентів вміння оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, виокремлювати недостовірну або неточну інформацію.

Після оголошення теми викладач повідомляє, що в лекції буде допущена певна кількість помилок різного типу – змістових, методичних тощо. Попередньо викладач занотовує перелік цих помилок. Наприкінці заняття вони повинні вказати на ці помилки, порівняти з переліком викладача, а далі разом з ним чи самостійно знайти правильні рішення. На це викладач залишає 10-15 хв.

Під час лекції створюються умови, за яких студенти змушені активно працювати: слід не просто запам'ятати інформацію, а проаналізувати та оцінити її. Важливим є й особистісний момент: цікаво знайти у викладача помилку і разом з тим перевірити себе: чи можу я це зробити? Таким чином, виникає своєрідний азарт, який активізує пізнавальну діяльність студентів [3].

Бінарна лекція. В цій лекції навчальний матеріал проблемного змісту подається студентам в живому

діалогічному спілкуванні двох викладачів між собою. Тут моделюються реальні професійні ситуації обговорення теоретичної моделі з різних позицій двома спеціалістами, наприклад, теоретиком і практиком, прихильником або противником тої чи іншої точки зору і т.п.

Така лекція доцільна, коли, наприклад, існують різні підходи до вирішення проблемних питань і кожний з викладачів відстоює власні позиції, або для здійснення міжпредметних зв'язків, коли одна проблема стає інтегрованою для викладачів різних кафедр. У діалозі викладачів та аудиторії ставиться проблема й аналізується проблемна ситуація, висуваються та заперечуються гіпотези, розв'язуються протиріччя і знаходяться рішення. Конфліктність у лекції проявляється в незвичайності як самої форми, так і структури подання матеріалу, який будується на зіткненні протилежних точок зору, на поєднанні теорії й практики.

Бінарна лекція є ефективною формою навчання, близькою до інтелектуальної гри. Висока активність викладачів викликає відповідну розумову й поведінкову реакцію студентів. Останні дістають уявлення про способи ведення діалогу, а також беруть безпосередню участь у ньому. Все це забезпечує досягнення мети навчання й виховання, формує в студентів пізнавальні мотиви, активізує їх розумову діяльність [4, с.13].

Лекція-конференція. Проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей по кожному питанню, що висвітлює проблему. При цьому виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи студента. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей. Під час лекції викладач може дещо узагальнити матеріал, допомогти "лектору-початківцю" з числа студентів, якщо йому не зовсім вдається відповісти на запитання аудиторії. Такий вид лекцій, з одного боку, значно підвищує роль самопідготовки, з іншого – дозволяє виявляти резерви науково-педагогічних кадрів.

Лекція – «прес-конференція». Викладач оголошує тему лекції і просить студентів впродовж 2-3 хвилин подати у письмовій формі питання, які їх найбільш цікавлять. Сама лекція будується не як відповідь на кожне задане питання, а у вигляді чіткого розкриття теми, в процесі якого формулюються відповідні відповіді. На завершення лекції викладач проводить підсумкову оцінку запитань як відображення знань та інтересів слухачів [3].

Лекція-візуалізація. Забезпечує перетворення усної інформації у візуальну форму технічними засобами навчання. Лектор широко використовує такі форми наочності, які є носіями змістовної інформації (слайди, плівки, планшети, креслення, малюнки, схеми і т.д.). Для даного виду занять характерно широке використання так званих "опорних сигналів", коли вся

інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а далі викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки.

Ця форма лекції передбачає перекодування текстової інформації в графічну. В її основу покладено принцип наочності. Таке викладання поглиблює розуміння проблеми, теми, привчає студентів користуватися різними знаковими системами. Умовою успішної підготовки лекції-візуалізації є наявність комплексу технічних засобів навчання.

При традиційних формах лекції сприймається переважно усна мова викладача, студенти засвоюють близько 15% поданої інформації. Лекція-візуалізація дає можливість використовувати крім слухового аналізатора ще й зоровий, спиратися на образне мислення, в результаті чого засвоюється до 65% інформації. Викладач у даному випадку виступає в ролі коментатора.

Лекція-візуалізація найефективніше може бути використана при викладанні узагальнюючих та абстрактних тем, які важко сприймаються в традиційних формах, а також на початку навчання – для підвищення зацікавленості студентів даною дисципліною.

Лекція-екскурсія. Досить нетрадиційний вид лекції, оскільки проводиться не у звичній для всіх аудиторії, а передбачає виїзд безпосередньо на виставки, в музеї тощо. Сама обстановка стає своєрідною наочною, яку неможливо відтворити в умовах навчального закладу [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зрозуміло, що будь-яка класифікація є достатньо умовною, тож тільки від самого викладача залежить, які форми і методи роботи обрати під час лекції. Це певною мірою залежить і від досвідченості лектора, і від рівня його методичної підготовленості, іноді, навіть, від сміливості, адже не так вже і просто відійти від усталених, випробуваних шляхів і спробувати щось нове. Безумовно, обираючи нетрадиційний вид лекції, викладач обов'язково повинен зважити: чи готові до такої діяльності студенти? Що робити, якщо під час самого заняття з'ясується, що є відхилення від заздалегідь запланованого? і т.п. Неабияке значення має і психологічна готовність до експерименту (в тому числі, і до його невдалого результату) самого викладача. Разом з тим, це не означає, що слід взагалі відмовитися від випробування інновацій. Можливо, іншим разом все вийде найкращим чином і врешті-решт студенти відчують, що їх викладач відповідає вимогам освіти XXI століття.

Проведені дослідження не вичерпують проблем лекційного викладання, а є предметом подальших творчих і наукових пошуків. Від правильного вибору виду лекції, методики її викладу багато в чому залежить організація подальшого навчання та самостійної роботи студентів, рівень якісної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. – Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
2. Гордієнко Т.П. Лекція як основна форма подання навчального матеріалу / Т.П.Гордієнко, М.М.Середняк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Вип. 46. – Чернігів: РВВ ЧДПУ, 2007. – С.17–22.
3. Караван Ю.В. Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі / Ю.В.Караван, А.О. Саницька, М.С.Ташак // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/15/karavan.php>.
4. Лекція як провідна форма навчання у вищому закладі освіти : Метод. реком. для викл. / Укл. В.П.Черних, І.А.Зупанець, Л.Г.Кайдалова та ін. – Харків : Вид-во НФаУ, 2011. – 36 с.
5. Михайличенко О.В. Особливості проведення лекцій у вищому навчальному закладі / О.В.Михайличенко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / [гол. ред. : М. Б. Євтух]. – К. : Київський національний лінгвістичний університет, 2010. – Вип. 41. – С. 26–31.

В статті обозначены особенности современной академической лекции в системе профессиональной подготовки специалиста, раскрыты ретроспективу данной формы организации обучения в высшей школе, представлена классификация и общая характеристика наиболее распространенных нетрадиционных видов лекции, определены их целесообразность и результативность при применении в образовательном процессе вуза.

Ключевые слова: академическая лекция, лектор, высшая школа, профессиональная подготовка, нетрадиционные виды.

The article emphasizes that academic lecture in higher education is the only means of communication lecturer scientific and educational information, and process and enhance learning motivation, enhance mental activity of independent work of students motivation to constantly update and improve the experience gained. The peculiarities of modern academic lectures at vocational training specialist, disclosed retrospective of this form of learning in high school, the classification and general characteristics of the most common non-traditional types of lectures (interactive and problem lectures, lecture-provoking, binary, lecture-conference and press conference, lecture-tour, lecture-visualization), determined their appropriateness and effectiveness during use in education institutions. The article stated that the studies do not exhaust the problems of teaching lectures, and is subject to further creative and scientific research. The author notes that the correct choice of the type of lecture, methods of presentation depends largely on the organization of further training and independent work of students, the level of quality training of future professionals in higher education.

Key words: Academic Lecture, Lecturer, higher education, vocational training, non-traditional types.

УДК 378:373.311.3:372.851:372.4.03

Шевчук Ірина Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ СХЕМ
СКЛАДЕНИХ ЗАДАЧ ДЛЯ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ УЧНІВ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

У статті висвітлено актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя до використання графічних схем складених задач для розвитку мислення учнів на уроках математики в початковій школі, а саме при розв'язку таких задач різними способами, складанням графічних схем та схем аналітичного, синтетичного міркувань, складанням задач до запропонованих граф-схем тощо. При роботі над складеними задачами доцільно використовувати різноманітні методи та засоби навчання, які допомагають учню зрозуміти зміст задачі та шляхи її розв'язання. Мета статті полягає у визначенні ефективних методів навчання математиці, які б активізували думку дитини, а також допомогли вчителям і студентам факультету підготовки вчителів початкової школи оволодіти різноманітними підходами до більш глибокого розуміння математичного матеріалу, у розкритті нешаблонних підходів до вирішення складених задач. Головним напрямком написання статті є розробка ряду практичних завдань при роботі з складеною задачею, а саме використання графічних схем, які допомагають учню встановити зв'язки між даними і шуканими величинами, знайти раціональний шлях розв'язку задачі на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова : розвиток аналітичного та синтетичного міркувань учнів, активізація розумової діяльності школярів, проста задача, складена задача, граф-схеми до задач, етапи роботи над складеною задачею, відомі числові данні задачі, шукані величини задачі, раціональний спосіб розв'язку задачі.

Постановка проблеми. Сучасний підхід до початкових класів ставить перед собою завдання пройти проблеми розвитку мислення учнів початкової школи на програмовий матеріал з математики, навчити учнів уроках математики пояснюється в першу чергу тим, що швидко обчислювати, розв'язувати задачі, а досить часто в педагогічній практиці вчитель призначення другої сторони навчального матеріалу: